

Justitiedepartementet
 Straffrättsenheten

Utkast till lagrådsremiss – Slopad straffrabatt för unga myndiga vid allvarlig brottslighet

(Ju2020/02657/L5)

Inledande kommentarer

Tingsrätten har sammanfattningsvis främst följande synpunkter på utkastet till lagrådsremiss.

- Det framstår som missvisande att Sverige skulle vara unikt i förhållande till andra nordiska länder i sin särbehandling av lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år. Om förslaget ska genomföras bör i varje fall övervägas om det ska kompletteras med särskilda regler om villkorlig frigivning som finns i flera av de övriga nordiska länderna.
- Förslaget kan ge upphov till s.k. tröskeeffekter vid utdömande av straff som kan komma att framstå som helt omotiverade, dels inom den aktuella ålderskategorin beroende av hur ett brott rubriceras, dels i förhållande till ålderskategorin 15–17 år.
- Tingsrätten ställer sig tveksam till bedömningen att förslagen inte skulle medföra några ökade kostnader för rättsväsendets myndigheter förutom Kriminalvården

Förhållanden till andra länder – tidigare villkorlig frigivning

Enligt vad som redovisas i betänkandet Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85) har samtliga nordiska länder utom Norge regler som tillåter tidigare villkorlig frigivning av lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år. Även om särregler för unga lagöverträdare i den åldersgruppen inte finns i Norge lägger man enligt det nämnda betänkandet där ändå generellt sett vikt vid låg ålder vid såväl valet av påföljd som vid straffmätningen.

Enligt tingsrättens mening är det därför missvisande när man i utkastet framhåller Sverige som unikt i sin särbehandling av lagöverträdare i den aktuella åldersgruppen. I flera av de andra nordiska länderna

verkar särbehandlingen alltså ske vid verkställigheten av straffet i stället för vid bestämmandet av straffet.

Om förslaget om slopad straffrabatt ska genomföras anser tingsrätten att man dessförinnan närmare bör överväga att komplettera det med en reglering som möjliggör tidigare villkorlig frigivning på motsvarande sätt som i bl.a. flertalet övriga nordiska länder.

I detta sammanhang vill tingsrätten påminna om de nya regler för villkorligt frigivna – med långtgående befogenheter för Kriminalvården – som gäller sedan den 1 juli 2020. Den som är villkorligt frigiven ska ställas under övervakning om det behövs för att minska risken att han eller hon begår nya brott eller för att på annat sätt underlätta hans eller hennes anpassning i samhället. Kriminalvården får besluta om särskilda föreskrifter som den övervakade ska följa, t.ex. avseende missbruksvård, arbete eller utbildning samt skyldighet att underkasta sig drogtest. Vid allvarliga överträdelser kan Kriminalvården förklara villkorligt medgiven frihet förverkad till en tid om högst 90 dagar i taget (26 kap. 10–20 §§ brottsbalken). Det är också möjligt att redan innan villkorlig frigivning, vid brott mot de föreskrifter och villkor som gäller för verkställigheten, skjuta upp den villkorliga frigivningen (26 kap. 6 a-7 §§ brottsbalken).

Om förslaget om slopad straffrabatt skulle kombineras med ändrade regler för villkorlig frigivning för unga så finns således redan i dag möjligheter att ha särskilt ingripande åtgärder mot de som exempelvis inte sköter sig under verkställigheten. En slopad straffrabatt kombinerad med en tidigare villkorlig frigivning skulle också kunna kompletteras med helt nya typer av särskilt ingripande åtgärder för unga under den villkorliga frigivningen, vilket möjligen skulle kunna ha större brottsförebyggande effekt. Ytterligare en möjlighet skulle kunna vara att avskaffad straffrabatt kompletteras med särskilda möjligheter i vissa fall för tidigare villkorlig frigivning för unga.

Tröskeeffekter

Förslaget kan leda till tröskeeffekter i utdömandet av straff som för många kan framstå som helt omotiverade.

Om en 18-åring i dag döms för misshandel av normalgraden med ett straffvärde på ett år och fyra månaders fängelse innebär praxis för ungdomsrabatt att straffmättningsvärdet i stället blir åtta månaders fängelse. I utkastet föreslås ingen ändring i detta avseende.

Om en 18-åring i stället skulle dömas till grov misshandel motsvarande minimistraffet på ett år och sex månader skulle straffet – enligt förslaget – just motsvara detta straffvärde på ett års och sex månaders fängelse.

Det betyder att två olika misshandelsbrott som skiljer sig åt förhållandevis lite vid själva straffvärdesbedömningen kommer att bedömas extremt olika. I det ena fallet döms 18-åringen till åtta månaders fängelse och i det andra fallet till 18 månaders fängelse.

En annan tröskeeffekt gäller i förhållande till gärningsmän som är under 18 år. För en 17 åring som döms för grov misshandel som straffvärdemässigt bedöms ligga på straffminimum blir straffmättningsvärdet sex månader medan det för den som precis fyllt 18 år blir ett år och sex månader.

I sitt remissyttrande över betänkandet Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85) har tingsrätten pekat på sådana tröskel-effekter och vikten av att påföljdssystemet framstår som rättvist och proportionerligt i sin helhet. Tingsrätten vidhåller de synpunkterna.

Kravet på särskilda skäl för fängelse

Tingsrätten har inte något att invända mot förslagen.

Ungdomspåföljderna ska förbehållas de som inte har fyllt 18 år

Tingsrätten har inte något att invända mot förslagen.

Frågan om straffmaximum och preskription

Om utkastets förslag om slopad ungdomsrabatt genomförs har tingsrätten inte något att invända mot förslagen i dessa delar.

Om förslaget däremot inte genomförs finns det enligt tingsrättens mening knappast skäl att ändra nuvarande bestämmelser om straffmaximum för unga myndiga så att livstidsstraff för dem möjliggörs. Detsamma gäller förslagen om att vissa allvarliga brott inte ska kunna preskriberas om brottet begåtts av någon som har fyllt 18 år.

Ökade kostnader

Tingsrätten ställer sig tveksam till bedömningen att förslagen inte innebär några ökade kostnader för rättsväsendets myndigheter vid sidan av Kriminalvården.

Förslagen innebär att betydligt längre fängelsestraff för ungdomar kommer att döms ut jämfört med i dag. Det kommer i sin tur troligen leda till fler frihetsberövanden som anhållande och häktning samt utökad användning av andra straffprocessuella tvångsmedel. Det förmodade straffets längd kan exempelvis vara en parameter att väga in i den proportionalitetsbedömning som alltid ska göras i dessa fall.

Dessutom bör noteras att denna typ av lagändringar också kan ändra processaktörernas agerande. Det förhållandet att längre fängelsestraff kan bli aktuella – särskilt om tröskeeffekterna är stora – kommer

möjligen att leda till mer omfattande utredningar i form av bevisning från såväl åklagare som försvarare. Följden kan bli mer omfattande rättegångar.

Enligt tingsrättens mening framstår det som en allt för optimistisk förhoppning att en straffrättslig reform som kommer att kosta Kriminalvården 450 miljoner kr per år skulle vara helt kostnadsneutral för rättsväsendet i övrigt, särskilt Sveriges Domstolar.

Övrigt

Den föreslagna ändringen av ungdomsrabatten tar endast sikte på de brott för vilket är föreskrivet fängelse i minst ett år. Det måste enligt tingsrättens mening innebära att om den unge samtidigt döms för ett sådant brott och ett annat mindre allvarligt brott ska alltså hans eller hennes ungdom även fortsättningsvis beaktas vid bedömningen av det mindre allvarliga brottet.

Om denna uppfattning är korrekt bör det tydliggöras bättre i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Detta yttrande har beslutats av lagmannen Anders Dereborg, rådmannen och ungdomsdomaren Thomas Ericsson, rådmannen Malin Käll och tingsfiskalen Malcolm Clark, föredragande. I beredningen av ärendet har även tingsrättens övriga ungdomsdomare deltagit.

Anders Dereborg

Malcolm Clark